

Magyar Költők Tára I. új kiadásában) több címszó alatt is említendő volna (Apáti Ferenc; Bartalis Antal; Bátya, bátya), ahol következetesen hiányzik. Kastner Jenő kiváló tanulmányai sem említetnek a Comico-Tragédia, Felvinczy György, és Faludi Ferenc címszók alatt. Éfféle hiányokat hadd említsek még, zárójelbe téve a mellőzött bibliografiai utalást a címszó után:

Báróczi (Eckhardt S.), Az Ember Tragédiája (Tolnai V.), Cigány a magyar irodalomban (Dobóczy Pál), Divényi Mehmed (Arany János), Ehrenfeld-kodex és Ferenc-legenda (Katona Lajos, Thienemann Tivadar), Énekmondók (Petz Gedeon, R. Prikkel Marián), Erdősi Sylvester (Melich János: A legrégebb m. nyomtatványok), Fábrián Gábor (Vörösmarty levelezése), Fabó Bertalan (Sepsődi János kritikája), Falk Miksa (Angyal Dávid kiadványa), Ferences biblia (Timár Kálmán), Gondolatritmus (Arany János).

Mint hogy írókról inkább csak adatokat közölnek, mintsem méltatást: az egyes cikkek terjedelmét sokszor csak az illető író műveinek a száma s a bibliografia mennyisége növeli meg jelentékenyen nagyobbra, mint amennyit egy másik íróhoz viszonyító értékelés szerint megérdemelne. Jól tudjuk tehát némely aránytalanságok természetes okát; azt is látjuk, hogy szépírókat s irodalomtörténészeket általában bővebben ismertetnek, mint más szakok művelőit s ez az ő céljaikhoz képest indokolt is: mindamellett némely esetben (pl. Békefi Remig, Fináczy Ernő) még ily szempont mellett is keveseljük a kiuntalt terjedelmet s nem is annyira a sorok számát, mint a bennök foglalt közlés soványágát. Annál inkább aztán, ha szépíróról van szó (pl. Bartóky József), vagy irodalomtörténészről (pl. Angyal Dávid, kiről egyébként épen az nincs megemlítve, hogy Gyulai Budapesti Szemléjének volt a munkatársa!).

Szeretnők, ha kivált régebbi írónk vallási hovatartozása rendszeresen föl volna tüntetve. Korábban keveset tördtek ezzel, úgyhogy ma sok esetben nehéz kitudakolnunk, ki milyen vallású volt. Már pedig, hogy a race, moment és milieu mellett, vagy ez utóbbiba belefoglalva, mily egész életre szóló kihatása van a vallásbeli neveletésnek, azt fölösleges fejtegetni. Ha Csató Pálról azt mondja a lexikon, hogy «papnövendék volt», minden olvasója legott azt kérdezi, miféle pap-

növendék? S erre nem kap választ. Brits Frigyesről is meg lehetne mondani, hogy cisztercita.

A verstani cikkek túlságosan is ki akarják meríteni az antik sorfajokat. Végre az nem baj; de nem elég a verstani sémák közlése: minden esetben példát (lehetőleg magyart) kellene idézni. Reméljük, lesz a következő kötetben Nemzeti versidom c. cikkely is, valamint hogy kipótoltatik az a hiány, amelyet itt a Gábor Ignác címszó alatt tapasztalunk: t. i. mind Gábor verselméletének rövid ismertetése, mind pedig annak megfelelő cáfolata. Ezt igen fontosnak tartjuk, mert Gábor Ignác elhamarkodott új elmélete már eddig is elég zavart okozott az idetartozó fogalmak és tények megítélésében.

Ítélettől, jellemzéstől, magyarázgatástól kelleténél jobban tartózkodik a lexikon. Az Ember Tragédiája értelmezése pl. elengedhetetlen föladata lenne egy lexikonnak is. A Conversations-lexikoni pörről nem elég megmondani, mi körül, kik közt s mikor folyt le, hanem a felek elvi álláspontja is ismerttetendő lenne. Jogos lehet az ítéletmondás kerülése újabb írók (pl. Babits) esetében, de azért nem kellene mellőzni mindennemű egyénítő jellemzést is.

Némely közéletű tévedések csaknem szükségkép belekerülnek ily lexikonokba, hiszen nem bízhatnak minden cikkelyt egy-egy specialistára. Példaképp említem a Bánk bánról szóló cikkelyt, mely szerint az erdélyi pályázaton tíz mű vett részt (pedig 12), a bírálók említésre sem méltatták Bánk bánt (holott erről s öt más pályaműről bírálat is készült!) s a darab 1826-ban Pécsen, 1828-ban Kassán előadatott (holott az első előadás adata kétes hitelű, a második bizonyosan hamis.)

De elég is a tanácsokból és kívánságokból. Célunk csak az volt, hogy ezt a nagy fáradsággal készült, a gyakorlatban nagyra hivatott, becsületes magyar munkát céljai elérésében teljes szolidaritással magunk is támogassuk.

M. N.

Vallásos elbeszélések. (Hegyaljai Kiss Géza: Császár és lelkipásztor. Miskolc. Magyar Jövő kiadványa. Kapi Béla: Az Úr oltalmában. Szentgotthárd. «Harangszó könyvtár» kiad.) Az első könyv elbeszélések gyűjteménye. Szerzőjét, mint a magyar mult nagyszónyainak jelenítő erejű arc-

képrajzolóját, a közönség már ismeri. Ebben a kötetében húsz elbeszélést gyűjtött egybe, valószínűleg mind vagy legalább is nagyrészt olyanokat, melyek már korábban elszórtan megjelentek. Ez magyarázza, hogy igen különböző jellegű és értékű történetek kerültek egymás mellé. Túlnyomó részben egyszerűbb olvasóközönség számára íródtak, erősen hangsúlyozott, gyakorlatiasan propagáló (például szövetkezeti eszme) célzatú tartalommal. Van azonban néhány novellája, illetve rajza, melyek igényesebb olvasók előtt is megállják helyüket. Első helyen kell említenünk a «Máglyán» címűt, mely Savonarola lázas életét szorítja össze egy megkapó lendületű történetbe. Ez és még néhány más (A halál riadója, Mókuska) mutatja, hogy Hegyaljai Kiss Géza hivatott író és épen ezért kezében az úgynevezett «építő-irodalom» is jó helyen van. Mert mindenki előtt világos, hogy igazi írónak kell állniuk erre a területre. A vallási vagy erkölcsi tartalom csak a művészet átütő ereje által tud valóban érvényesülni még irodalmilag igénytelebb olvasóközönség előtt is.

Ugyanerre a gondolatra jut az olvasó a másik kötetnél is. Kapi munkája, melyet a szerző a «történeti elbeszélés» szerény nevével nevez, határozott hitépítő regény. A mult év folyamán napvilágot látott már egy rendkívül ügyesen szerkesztett vidéki evangélikus hetilap hasábjain. Olvasótáborra már akkor nagy érdeklődéssel kísérté az egyes fejezeteket s egészen biztos, hogy mostani könyvvalakban megjelenése olvasói számát még erősen növelni fogja. Maga a történet a XVIII. századba van behelyezve. Nagyon természetes, hogy Kapi a multról ír, hogy a jelen értsen belőle. Rafanides prédikátornak, a történet főalakjának, hitelességét úgy mutatja be, hogy necsak a XVIII. századra legyen érvényes, hanem a mai időkre is. A regény ily módszeréből önként folyik, hogy némi, a jelen számára hangsúlyozott retorikus jelleg kikerülhetetlenné vált. Ugyanez hozza magával, hogy valami egészen halvány hangulati anachronizmus is érzik itt-ott az elbeszélés folyamán. Rafanides szavainak egyikét fordulata, bár az egész munkán lehelletszerű stil-archaizmus vonul végig, annyira a má-ban él, hogy szinte elfeledjük a különben elég erősen megfestett történeti színteret. Mindez azonban teljesen tudatos Kapi művében.

Talán mondhatnók ezt úgy is, hogy tudja, mi a hit-építő regény műfaji követelménye. Maga a történet mindvégig ébren tartja a figyelmet. Egyvonalú menete mellett is nagyon változatos tud lenni, amit főként egy-egy festői leírás, másutt egy-egy lüktetően fordulatossá vagy érzelmes jelenet biztosít.

K. D.

Várkonyi Hildebrand: A pszichológia alapvetése. A könyv a szó legkönyvebb értelmében az, aminek szerzője nevezi: alapvetés. Bevezető része egy, amit a bemutatott fejezetek körvonalalából sejtethet, teljes részletességgel kidolgozott elméleti, lélektani rendszernek, mely a tapasztalati és a metafizikai lélektan között mintegy közép-helyet foglalva el, ezek anyagát törekszik filozofikussá tenni. Várkonyi előszava szerint ez az elméleti lélektan körülbelül olyan szerepet töltene itt be, mint amilyen az elméleti fizikának jut a maga helyén: a tapasztalás tényeiből közvetlenül következő feltevéseket, meghatározásokat, elméleteket fejtené ki, s így összekötő kapocs lenne a lélektan tapasztalati és metafizikai kidolgozása között.

Ezeknek a megfontolásoknak megfelelően az első kötet alapvetése első sorban az újcélú lélektan feladatának elkülönítését és meghatározását adja a lélektan különböző irányainak tárgyalása kapcsán. Az újabb fenomenológiai eredmények kapcsán tudományelméletileg is foglalkozik a lelki jelenségek leírásának lehetőségével és határaival. A lélektan irányainak és fajtáinak áttekintésében lehető teljességre törekszik, de céljának és a bevezetés természetének megfelelően itt még csak a kialakult irányokat részesíti figyelembe s a paedagógiával összefüggő törekvéseket (megértő pszichológia) ismereti teljes részletességgel. Mely elgondolásokon nyugvó, biztos és világos értelmezésekben gazdag fejezetek szólnak a tudatról, a figyelemről, a tudattalan problémájáról. A tudat és a tudattalan különböző pszichológiai magyarázatain kívül aprólékosabban megvilágítja a tudat egységét és folytonosságát (James) s a hozzákapcsolódó kérdéseket, így elsősorban az illuziót és a hallucinációt. A figyelem tárgyalásában paedagógiailag használható felosztásra törekszik s a sok fajtájú figyelem lényegét a teoretikus filozófia elvei szerint az érdeklődő hangulatban látja. Záró fejezete a lelki jelenségek